

Glasi o cesarskem ukazu, ki določuje učbeni jezik v različnih deželah našega cesarstva.

IV.

Zdaj nekoliko besed o nemškem jeziku. Da nam je potreben, sem že rekel; zdaj pa še pravim, da nam je tako zelo potreben, da bi se ga tudi brez viši zapovedi učiti morali, ne samo zavoljo silno bogate literature, ki je v njem, ampak, in morebiti še bolj zavolj tega, ker so slovenske dežele vodotoč, ki vodi nemško obertnost in kupčijo in sploh nemško občenje do jadranskega morja in do laških dežel. Z Nemci se nam je vsakod vsak dan in skoraj vsako uro pečati; to dolgo, stoletno pečanje nas je z njimi porabilo, pa ga tudi ni med našim in med nemškim narodom nikakega sovražtva. Spoznavši potrebo in korist se učimo radi jezika svojih sosedov, in le bedak bi se zoper to učenje vzdigoval.

Toda ni dosti le učiti se, treba se je tudi naučiti, kdo bi to tajil? In menda zato, ker je ta reč tako jasna, nam nekteri učitelji pa tudi neučitelji odgovarjajo: kako pa se bodo naši učenci nemški naučili, če se slovenščina v šole vpelje?

Kako je ta odgovor od vseh strani puhel, naj ostane za zdaj na strani; za ta odgovor imam jez najpred vprašanje: Gospodje, ali pa je tudi res, da so naši učenci do zdaj tako popolnoma v šolah se nemščine navadili, kakor bi se je navaditi morali in mogli? Povejte mi po svoji vesti, ali jih imate le desetino vseh, za katere lahko rečete: ti znajo zares po nemški govoriti in pisati? Če mi bote resnico v odgovor dali, porečete, da ne. In vendar je priložnost tako obilna bila se naučiti!

Kaj tedaj je krivo tej nevednosti, od kod prihaja, da je tako malo v nemščini popolnoma izurjenih?

Čeravno se je materni jezik, nji za voljo, zanemarjal, kakor bi ga ne bilo, ali kakor da mu nikakoršna pravica ne gré? Meni se zdi, da je ravno to pglavitni vzrok slabemu vspehu; ni se gledalo na to, da je nemški jezik pri nas tuj jezik; učili so ga, kakor da bi nam bil materni; vsaki pa lahko previdi, da mora učitelj drugačne metode se deržati, če uči tuj, in drugačne, če uči materni jezik.

Naj o tem nekoliko obširneje spregovorim.

Pet potov je, po katerih se človek družega jezika navadi.

Pervi je, če pride še otrok v tujo deželo, pa se deželnega jezika nauči, svojega pozabivši; njemu postane drugi jezik pglaviten, ker ni v prvem še misliti znal. Tak človek se od svojega naroda odcepi, pridruživši se tujemu. To se godi sploh le poredkoma, pri nas skoraj le pri vradniških otrocih, ker se po svojem stanu starši včasih v tujo deželo preselijo.

Drugi pot je, da pride otrok le za nekaj časa med drug narod, nalašč zato, da se jezika nauči; to je pri naših kmetih pogostoma, da pošiljajo otroke na Koroško zavolj jezika; ali jezik, ki se ga naučé, je prost; ta navada je tudi le za proste ljudi, ker imenitnejši sami nemško znajo, in otroke to, kar sami vedó in znajo, domá nauče.

Tretji pot je, da se vzame na dom kak učitelj tujega jezika ali pa, da se otrok v kako hišo dá, kjer le tuji jezik govore. Pa to je mogoče večidel le bogatinom, ker so taki učitelji in take hiše drage; pa bi jih za vse učence tudi premalo v naših krajih bilo in učenci se imajo zdaj toliko učiti, da jim ne ostaja dosti časa, s tujo rodovino ali z učiteljem tujega jezika se dosti pogovarjati. Četerti pot pa je tisti, ktereга edino zdrava pedagogika in zdrava pamet priporoča; po njem hodijo vsi izobraženi narodi po celem svetu in je tak, da se izuri dete najpred do dobrega v maternem jeziku in naučivši se ga tako, da ga zná pravilno govoriti in pisati, se jame še le z drugim jezikom pečati. Domači jezik je po tej edino

pravi metodi podlaga za tuj jezik; primerjaje enega z drugim, razjasnovaje enega z drugim, zaznamovaje enakosti, pa tudi razločke v gramatiki, sintaksi, fraseologiji vodi učitelj mladenca lahko, brez zmotujav in napot in mladenec se uči rad, pa tudi, če je količkaj glave, vselej s pravim vspehom; tuji jezik zná, kadar je uk končan, tako pravilno pisati pa tudi do malega tako po postavi govoriti, kakor tisti ljudje, katerim je ta jezik materin. Izmed Slovanov se učé tujih jezikov tako Rusi, Poljaki in Serbi sploh, pa tudi drugi se razun nas te metode poprijemljejo, če družega ne, saj njeno dobroto spoznajo in se živo za-njo poganjajo.

Še en pot je, se tujega jezika quasi naučiti in ta pot je zgolj naš, ta pot, čujte! je naš original. Kdo pa se z originalnostjo ne pobaha? Tudi jez bi se ponesel, če bi se dalo. Naši ljudje hočejo in po pravici hočejo, da jim se otroci nemški nauče; ta jezik nam je tako potreben, da nam bolj biti ne more, in vendar se ta narodna želja ne spolnuje nikakor tako, kakor bi se spolnovati imela. Mar ni res? Kako pišejo naši učenci, zapustivši osmo šolo? da ne znajo skoraj nikakoršnega pisma sestaviti, ki v praktično življenje sega, mi bo vsaki poterdil ali na to tó ne gledam. Kako pišejo, prašam, to, kar bi po prejetem poduku pisati mogli? Skoraj povsod je najti čudno napet štil, poln rogovilastih tropov in figur, poln klicajev, prašajev, pomišljajev, reven pa v besedah, prav harlekin, ki se človeku pristudi ali pa ga na smeh sili. Periode so ali po celi strani razpotegnjene ali pa jih celó nič ni; brez prave logike se stavki na stavke kopičijo; zastonj boš v taki šušmarji gladkega, in ob enem jedratega jezika iskal. To veljá za formo, kaj pa misli? Se mar one s pravo nemščino ujemajo? O nikar za-nje ne barajte, kako bi vam ta čudna zmes, ta kerparija raznih jezikov ugodila, ktera je vse drugo, le nemščina ne. Kakošno pa je nemško govorjenje ne le naših učencov, ampak naše, po stari navadi odrejene in izučene gospóde sploh? Kdor ima lastno veselje za jezik, da se z njim sam od sebe trudi, tak se vé da se ga nauči. Ali kaj pa sploh? Vsak Nemec se čudi tujemu izgovarjanju svojega jezika, ki ga med slovensko gospódo najde. Tuji jezik govori ona z domačim akcentom, sem ter tje tudi domači ploglasnik va-nj prenašaje (na priliko ein and'rer), sploh po domače ga zategovaje, tedaj na pr. v Ljubljani na pol prepevaje. Ali je mar to po nemški? Pa še več. Kje je nemška fraseologija? To kar se govori, je popačena slovenščina v nemški obleki. Kje je prava nemška sintaksa? Nji ni skoraj ne duha ne sluha, vse vprek se rabi na priliko imperfekt, perfekt in plusquamperfekt; „da“, „als“, „während“, „indem“ je eno za drugo; vojvoda vseh partikul pa je mogočni „ab'r“ ali „ob'r“; kjer se nič družega ne vé, ti gotovo on svojo, da si tudi tujo, zastavo razvije. Kje je nemška leksigrafija? V eno mer se govore taiste besede, da je le misel misli količkaj podobna; pač bi tenek besednjak bil, ki bi se iz besed sestavil, ktere Slovenci, nemčaje, govore. Toda kaj bi to pravil? Saj se dá za silo, če se ne vé nemška beseda, slovenska povedati in saj nič ne dé, če je prav en stavek nemški in drug slovenski, naj tudi ta ali uni pravi, da je to gerda čobodra in očitna spričba, da tak človek ne zná ne nemški ne slovenski, in da je kakor netopir, ne tič ne miš, ampak vsakega na pol. Ne zamerite, jez bi tudi ne bil o tem jezika iztegnil, če bi to le privatna reč bila. Dokler imamo šole, pa moramo že tirjati, da se vsaka reč in toraj tudi vsaki jezik tako uči in naučí, kakor za izobražene ljudi gré.

Pa naj grem dalje. Kteri zakladi iz nemške literature imajo pri nas največ bralcev in kupovalcev? Iz ničesar se nam bolj ne razodeva plitvo, poveršno znanje in poznanje nemškega izobraženja, kakor iz „lektire“, ktera se je naši gospódi prikupila. Kakošna da je, raji molčim; saj vsaki vé, da se po znanstvenih in sploh po koristnih bukvah malo poprašuje. Kakošen je tedaj sad? prašam zdaj, ki ga

Slovenca dolgo in obširno — da ne rečem — preobširno učenje nemškega jezika prinaša. „Mi se naučimo toliko pisati in govoriti, da nas Nemec razume in mi njega“. To je tedaj vse? to je vzrok, da se nemščina tako dolgo in tako obširno uči? to vzrok, da se domačemu jeziku ne dajo — Bogme, ne milosti — ampak pravice!

(Konec sledi.)

Svarilno in podučno.

Stariši! pazljivi bodite pri ženitvah svojih otrok.

Poslovenjeno.

Bogatemu hišniku mesta B. je bilo napovedano, da dobil bo v stanovanje vojaka, kakor se to dan današnji ne zgodi ravno redko. Kakor pa je sploh znano, da si bogastvo in revščina ne podajate posebno prijazno rok, se je tudi naš mestnjani mislil znebiti in odkrižati vojaka s tem, da ga je udinjal, se vé, proti plačilu, v stanovanje neki borni vdovi. Povedati pa vendar še moremo v izgovor gospodarja, da imel je pri obilnem premoženju vendar le majhno stanovanje in tedaj tudi za svoje lastne potrebe le malo prostora; zraven tega pa se je imela še v kratkem edina njegova hčerka — zalo in berhko dete — omožiti z nekim bogatinom, ki že dva mesca v bližnji sosesčini prebiva ter se je nadjal, prec po poroki biti lastnik vsega lepega premoženja svojega očeta. Kdo tedaj bi se utegnil v taci okolj-šinah pečati s ptujim vojakom!

Nekega večera je bila pri našem mestnjani posebno sjajna veselica. Soba je bila ovenčana, svečniki so viseli od stropa ter razsvitljevali bogato opravo sobe in vesele obraze gostov, ki so sedeli za mizo, obloženo z najboljšimi jedili in pijačami v toliko obilni meri, da šibila se je skoraj pod njih bremenom. Zaroka se je ravno praznovala domače hčerke, ktera je vsa srečna sedela poleg svojega zaročnika, krepkega in lepega moža. Na smert bi bili nocoj ljudje pred mislili, kakor na „vkvartiranega“ vojaka, pa ná — kar zapoje zvonec verh stopnic s tako silo, da se vsi prestrašijo, najbolj pa srečni zaročnik. Strežej stopi v sobo z naznanilom: kvartirani vojak je zunaj. Prišel je ravno po železnici, podal se v naznanjeno stanovanje, al tam je najdel ubogo vdovo bolno na smert; komaj mu je zamogla še naznaniti, kam da naj se podá. Gostovi, židane volje dozdej, osupnjeni eden drugega gledajo; toda kmali se zdramijo in sami srečni veseli hočejo tudi druge vesele viditi. E kaj hočemo z revežem — reče eden izmed njih — lačen je morebiti, da se mu v želodec vidi; naj pride noter; bo z nami zajel. In vsi pričujoči poterdijo to misel; stoli se zmaknejo skupaj, strežaju pa velijo, naj vojaka noter pripelje. Vojak si ne dá tega dvakrat reči, odloži urno svoj „coken pok“ (Sack und Pack), ga s puško vred v kot postavi, potem pa stopi spodobno, skor bi rekel, nekako ponosno med veselo družbico ter se nazočim, akoravno prostak, omikano prikloni. Pa je tudi kavelj, da malo taci; visok kot jelka, tenak kakor struna, okroglih lic, bel in rudeč kakor mleko in kri, pod nosom pa majhne začernele berkice, z eno besedo: korenjak od nog do glave. Vsem se berž na prvi pogled prikupi, in hišni oče ga po svoji pravici poleg sebe posadi. Da mu jedila od vseh strani ponujajo, se samo po sebi razume; vojak pa res tudi ne lomi kakor kmečka nevesta, ampak je in pije prav pošteno.

Ko se nekoliko okrepča in poživi, se začne ozirati po veseli družbici. Njemu nasproti sedita zaročnika. Ona, ker si imata veliko povedati, vsa v govorjenje zamaknjena, sta se med vso družbo najmanj za mladega vojnika zmenila, pa kdo jima bo to zameril; saj je dovelj znano, da imajo taki sami s seboj največ opraviti in govoriti. Tudi tukaj je imel, kakor se je čutilo, ženini svoji nevesti veliko skrivnostnega povedati, ker je bil v enomer proti nji obrnjen in kazal herbet novemu gostu. — Hišni oče zašepeta čez en čas vojaku na ušesa: „Una-le dva sta moja hči in pri-

hodnji zet; nalite si kupico, da ju nekoliko zdramimo; piti hočemo na nju zdravje! Vojak toliko raje uboga, ker si še ni bil pogasil svoje žeje; natoči toraj kozarec, oče pa vstane in veselo ter glasno spregovori: „Na zdravje ženinu in nevesti, da ju blagoslovi mogočni Bog in jima dá doživeti srečne in vesele dni!“ Cela družba se vzdigne, prime za kozarce, glasno žvenketanje se začne odmevati, med katero se uberajo glasne vošila novozaročenima. Naš vojak ima še le zdaj priliko, viditi ženina natanko v obraz; — ravno hoče terčiti ob njegov kozarec, pa hipoma odmakne svojo roko ter začne meriti žlahnega gospoda od nog do glave. Pogleda ga še oistreje v drugo, pogleda ga v tretje. Gosti se vsedejo zopet vsaki na svoje mesto.

Nad zaročnikom bi bilo zdaj pazljivo oko lahko spoznalo strah in trepetanje; vojak pa se globoko zamisli, pogleduje ženina, in vidi se mu na obrazu, da je sam s saboj v terdem boji. Mahoma pa, proti hišnemu gospodarju obrnivši se, urno vstane in reče: „Brez zamere, gospod, stopite za par besed z mano v stransko sobo“. Gospodar in vojak odideta, zaročnik se vidoma razgane kakor od gada pičen; obledí ko prazna ruta, ter med besedami: „oh, slabo mi je!“ svoj klobuk popade in jo skozi druge vrata urno iz sobe popiše. Pričujoči gosti ne vejo, kaj vse to pomeni, ko vojak in oče, slednji vés prepaden, zopet v sobo stopita. Na nju vprašanje, kje da je ženin, odgovoré gostovi, da ga je bolezen napadla in da je ravno vunkaj šel. Gredó za njim, al ne v hiši ne v njegovem stanovanju ni bilo ne sledú ne tirú bogatega gospodiča. Vojak zdaj zbrani družbi naznani, kar je bil že poprej hišnemu očetu skrivaj povedal, da ženin ni ne gospod ne bogatin, ampak velik potepuh, iz njegovega kraja domá. Še le pred malo časom je bil iz ječe izpušen, zapustil je domá svojo zakonsko ženo in otroke v veliki revščini, in hotel zdaj po zvijačah in goljufii svojo družino v še večjo nesrečo pripraviti. Natančnejše preiskovanje v stanovanju potepuha je poterdilo besede vojakove skoz in skoz, ker vse pisma njegove, na ktere je svojo bogastvo in žlahni stan opiral, so bile ponarejene.

Za njim ni bilo najti sledú, zginil je kakor kafa; mlada zaročnica hvali Boga, da je tolike nesreče rešena, mladi vojak pa se tudi počuti v svojem „kvartirji“ prav dobro; — da! ljudje, ki se bolj natanko v zadeve drugih ljudi vtikujejo, clo vediti hočejo, da bode v kratkem zet svojega hišnega gospodarja.

J. Levičnik.

Ozir po domovini.

Vsakemu domoljubu je mar za zgodovino svoje dežele. Marljivo so iskali, išejo pa tudi posebno sedanji čas učeni možje vire zgodovinske, prizadevajo si ohraniti ostanke in spomine iz starodavnih časov, ter jim trebijo mah pozabljivosti. Naši sedanji časi bodo kadaj stari; prihodnji rodovi jih bojo le iz zgodovine poznali. Da bi našim naslednikom tako ne šlo, kakor gré nam, je treba dovelj gotove tvarine njim zapustiti, in to ne le samo od cele dežele sploh, temuč tudi za posamne oddelke in kraje. Po vsi deželi živé možje, ki imajo vednosti in priložnosti zadost, da bi znali in mogli imenitnejše dogodke zapisati, — pa žalibog! celó malo se spravlja takega na dan. Začnimo enkrat v resnici! — Za 70 — 80 let nazaj imamo še žive priče, in to je že veliko. V pretečenih osemdesetih letih se je mnogo mnogo važnega dogodilo. Kar mi danes še lahko zvemo, bi v desetih letih zvediti več ne mogli.

Največ časa, vednosti in priložnosti za prihodnje zgodovinske spise skrbeti imajo duhovni gospodje in učitelji. Tem je prav znano vse, kar se v celi fari pripetí, in ne zgubi se lahko, kar ti v dotične knjige zapišejo. Zraven tega se sme upati, da tako pričeto delo ne bo zaostalo; slehern bo pa tudi lahko brez ovinkov zvedil, kje se resnica v kakem prigodku najde. Ne zgubi se ravno preveliko